

Justitiedepartementet

Yttrande över promemorian Skärpta straff för
knivbrott

(Ju2021/01955)

Inledning

I promemorian föreslås ändringar av straffskalorna för brott mot den så kallade knivförbudslagen. Maximistraffet för brott av normalgraden ska höjas från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. För grovt brott föreslås en straffskala från sex månader till två år i stället för dagens skala som sträcker sig mellan fängelse i 14 dagar och ett år. Vidare föreslås att det i lagtexten ska föras in vissa omständigheter som ska beaktas särskilt vid bedömningen av om ett brott är grovt eller inte.

Svea hovrätt har granskat promemorian och lämnar, utifrån de intressen som domstolen främst har att bevaka, följande synpunkter.

Repression

Repressionsnivån är i grunden en politisk fråga. Det kan dock konstateras att promemorians förslag kommer att innebära en påtaglig straffskärpning, särskilt med hänsyn till att det uttrycks att flera fall av brott mot knivlagen bör bedömas som så kallade artbrott. Förslaget medför därmed sannolikt att gärningar som tidigare renderade dagsböter fortsättningsvis i vissa fall kommer att bestraffas med sex månaders fängelse.

Konkret abstrakt fara?

Som det redogörs för i promemorian utgör brott mot knivförbudslagen ett så kallat abstrakt farebrott. Gärningspersonen bestraffas alltså för den abstrakta fara som själva förekomsten av en kniv (eller ett annat föremål som omfattas av lagen) medför. Om det kan konstateras att föremålet faktiskt skulle komma till användning – om alltså innehavet var reellt farligt – aktualiseras i stället ansvar för exempelvis förberedelse till grov misshandel eller annat brott mot person. I de fall utredningen inte ger tillräckligt stöd för att föremålet skulle komma till användning ska gärningspersonen endast hållas ansvarig och straffas för just den abstrakta fara som innehavet som sådant innebär.

Ett abstrakt farebrott måste i allmänhet anses vara mindre straffvärt än brott som inneburit konkret fara för exempelvis liv eller hälsa. Den straffvärdenivå som förslaget innebär är mot den bakgrunden hög.

En kriminalisering baserad på abstrakt fara bör inte rymma alltför många straffvärder relevanta omständigheter. Om för många faktorer kring ett kniv innehav tillmäts betydelse i straffmätningen – utan att utredningen är tillräckligt robust för att grunda ansvar för mer än själva innehavet – sker en olycklig sammanblandning av abstrakt och konkret fara. Denna problematik bör beaktas i det fortsatta lagstiftningsarbetet. I sammanhanget kan en jämförelse göras med rattfylleribrotten, som också i grund och botten bygger på abstrakt fara, där straffmätningen bara i begränsad utsträckning tar hänsyn till konkreta omständigheter i det enskilda fallet.

Ett problem med att tillskriva abstrakta farebrott alltför höga straffvärden kan illustreras av promemorians författningskommentar avseende den första kvalifikationsgrunden för grovt brott (*att föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person*). Där står att olaga hot av normalgraden omfattas av punkten. Om sammanhanget är sådant att föremålet kan befaras komma till användning vid ett olaga hot (av normalgraden) kan alltså ett kniv innehav bedömas som grovt brott med straffminimum om sex månader. Våldigt få, om ens något, fullbordade olaga hot av normalgraden som innefattat användning av en kniv motsvarar så mycket som sex månaders fängelse i straffvärde. Det skulle innebära att det abstrakta farebrottet anses ha ett straffvärde som klart överstiger värdet för ett brott där faran faktiskt realiserats. Sådana potentiella koherensbrister bör finnas i åtanke i den fortsatta beredningen av lagförslaget.

Grundläggande straffrättsliga principer

Promemorian resonerar kring ett relativt stort antal omständigheter som föreslås innebära att ett innehav rubriceras som grovt brott eller som i vart fall bör inverka i straffvärdeskärpande riktning. Ett innehav av en kniv kan under vissa omständigheter föranleda ett kännbart fängelsestraff medan ett innehav av samma kniv under andra betingelser endast renderar böter. Detta även om de försvårande omständigheterna kring innehavet inte nödvändigtvis direkt har att göra med gärningsmannen och dennes "farlighet" utan i stället med sammanhanget i stort. För den enskilde kommer det långt ifrån alltid att vara tydligt vilket innehav som är mer klandervärdt än ett annat, särskilt eftersom kvalifikationsgrunderna innehåller vaga rekvisit som "sammanhang" och "kan befaras". Enligt hovrättens mening kan det ifrågasättas om förslaget mot den bakgrunden lever upp till straffrättens högt ställda krav på förutsebarhet.

Hovrätten vill också anmärka att det framstår som systemfrämmande att, som det uttalas i promemorians författningskommentar, en gärningspersons tidigare kriminella belastning ska ha betydelse för rubriceringen. Samma sak gäller det som sägs om innehav på "brottsutsatta platser". Dessa kriterier för straffskärpning kan på goda grunder ifrågasättas ur ett legalitets- och likabehandlingsperspektiv.

Övrigt

I korthet vill hovrätten slutligen framhålla att förslaget sannolikt innebär en ökad belastning på domstolarna som inte är försumbar. Detta särskilt eftersom en betydande del av de brott som nu hanteras hos Åklagarmyndigheten i framtiden kommer att behöva handläggas i domstol på grund av de skärpta påföljderna. Dessa brott kommer heller inte med nu gällande lagstiftning att kunna prövas på handlingarna och nämnd måste delta i avgörandet (jfr 1 kap. 3 b § och 45 kap. 10 a § rättegångsbalken). Det kan

därför finnas anledning att ta förslaget i beaktande vid kommande tilldelning av resurser till domstolarna.

I handläggningen av detta ärende har deltagit hovrättspresidenten Anders Perklev, hovrättslagmannen Monika Sörbom och tf. hovrättsassessorn Olle Högman, föredragande.

Anders Perklev

Olle Högman